

Responsa De Ivre Canonico Præsertim Novissimo

Zype, Frans van den

Antverpiæ, M. DC. XLV.

Resp. I. De subdiaconorum cœlibatu, vi & metu in Ordinis susceptione, reuerentiali patroi, protestatione, & probatione, sufficientia ex addictone solidæ atque opimæ hæreditatis, si nepos sacris se ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73071](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73071)

ut de iure fuerit faciendum, personarum industriam significant: reperitur enim eiusmodi compellatio in omnibus rescriptis, neque tamen subdelegationem impedit. *c. si contra. c. cum plures. de off. deleg. in 6. c. providentia. X. cod.*

Denique d. c. 2. non continet poenam nullitatis. ut quamvis per d. c. 10. mutatum illud non esset; tamen quod secus factum esset, subsisteret. quia multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Neque literæ nuper allatæ irritant subdelegationes factas iis, quibus ex stylo fieri non soleant; etsi improbent, & ne fiant, mox neant.

De criminalibus etiam causis dumtaxat agit d. c. 2. *f. 13. Triā.* illudque strictè accipiendum est de iis, quæ verè sunt tales; non correctoriæ tantùm, & visitationum. in quibus solis regulares illi, de quibus quaeritur, Ordinario subsunt; & ad poenitentias dumtaxat imponendas, non autem exequendas. quin nec sententia interdicti, à qua maximè appellatum est, super vilo crimine lata est; sed super contumacia dumtaxat: quod noluerint Ordinarij statuta recipere, aut eius iurisdictionem, & superioritatem agnoscere. nec vllum iota in sententia de alio crimine mentionem facit, sed omnis controuersia scaturigo, ac fundamentum est allegatio exemptionis. in qua materia nec canon aliquis est; nec ratio; nec stylus, qui obsit subdelegationi faciendæ canonico cathedrali, Iudici synodali designato.

De his quæ vi aut metus causa.

RESPONSVM I.

De subdiaconorum calibatu, vi & metu in ordine susceptionis reuerentiali pa-

trui. protestatione & probatione. sufficientia ex additione solidæ atque opimæ hereditatis, si nepos sacris se vouerit, comminatione priuationis si deflexerit. pronuntiatione super nullitate, transitu in rem iudicatam. matrimonio. appellatione tanquam à die notitiæ. causæ deuolutione. viribus citationis ad domum. retractatione primæ sententiæ in secunda instantia. huius examinis in tertia.

Ordo subdiaconorum serò inter sacros relatus est. *c. cum multis X. de erat. & qual. ord. & annexus calibatus: c. ante triennium & tot. dist. 31. 32.* antè sacerdotio, & diaconatu. *ibid.* prisca quidem poena, ut, si vxores ducerent, officio abstinere, non tamen cõmunionem priuarentur. *Concil. Aurel. 5. c. 4.* etsi hodie quilibet sacer ordo matrimonii dirimens, impedimentum præstet. tamen cum subdiaconis etiam faciliùs dispensatur. sed nunquam votis solemnibus obligato facultas fuit ad secularia transire, aut validè matrimonium contrahere, & in contracto permanenti cõmunionem dari, magno argumento distinctionis vinculi, quod ex voto, & quod ex lege Ecclesiastica pendet. tamen Greg. I. *in d. c. anterior.* non ordinari iusserit subdiaconos, nisi continere promiserint. sed formula Pontificalis id modò non habet: sed ordinaturus Pontifex ordinandos monet hæcenus eos liberos esse, & licere ad secularia vota transire; quod si hunc susceperint, non licere à proposito resiliere: & concludit

De subdiaconatus obligatione ad calibatum.

cludit; si in sancto proposito perseverare placet, in nomine Domini huc accedite, propositum vocat & illicitum ad secularia regressum: nec aliud disertè promittitur. de cleri coelibatu satis in Concilio Tridentino s. 24. de sac. mat. can. 9. & 10. & d. 31. 32. & DD. passim. & nuper Lantmeterus de veter. cler. vict. & discip. l. 2. c. 80.

2. De vi in ordinatione facta, ut eam impediat?

Inuitum ordinari quem non debere, ordinantem graviter puniendum traditur tota d. 74. vis præcisa, qua quis citra ullam voluntatem confringatur in adulto ordinis & characteris impressionem impedit. infanti imprimi potest; sed non obligatio imponi ad observantiam coelibatus, nisi doli capax ratificaverit. Sanchez de matrim. l. 7. c. 29. vis huiusmodi præcisa nec allegatur hic quidem. Itaque de vi hic cessat quæstio. sed & de metu tali, qui adimeret rationis usum, & discretionem. de quo Sanchez de mat. l. 4. c. 1. n. 13. Layman. Theol. mor. l. 4. t. 4. c. 1. n. 3. qualis nec hic ponitur.

3. De metu an impediat?

Metus ergo hic allegatur talis, qui in constantem virum cadere possit: qua in re considerandus est orator, ex familia pluribus sæculis armata nobilitate splendida, prognatus; cui præ vulgo generosus animus non facile consternari possit; inesse præsumitur si: nec imbellem feroces prognerent aquile columbam. idedq; & maior metus causa, & maior probatio requiri hic videtur. cui accedit quòd Ordinis susceptio ab Episcopo, qui iudex ordinarius dicitur, inducit libertatis præsumptionem, cum propulsare vim ille possit: huiusmodi præsumptioni debet apertissimas probationes violentia opponere, inquit Lex non est verisimile. D. Quod metus. Interim tali metu ordinatus characterem procul dubio suscipit. si metu, inquit l. si mulier. D. quod met. caus. coactus adij hereditatem, puto me heredem effici: quia quamvis, si liberum esset, noluissem; tamen coactus volui. ergo voluit, etfi coactus metu ordi-

4. Aut eius effectum?

nem suscipere, & subiacenus effectus est. de obligatione autem annexi coelibatus videbimus postea.

Quoad probationem; non apparet nisi vnicus testis; isque pauper; olim famulus domesticus; reus etiam domesticus cum ancilla concubinatus, sed quam postea uxorem duxerit, cuius etiam dictorum fides aliquantulum enervatur ex dictis testimonio ab adversariis productorum. ex huius tamen testimonio iudex primæ instantiæ suppletorium Oratori iuramentum detulit, super asserto metu. sed in rebus occultis, testes sufficere creduntur aliis non omnimodo idonei: isque præsertim quæ in alterius præiudicium non tendunt, nisi per indirectam quandam consequentiam: vbi plena probatio opus non esse receptum est. Solo quidem iuramento non probatur, quamvis in animo consistat. l. 1. in V. mentis. trepidatio. D. Quod metus. sed requiritur facti atrocitas. Lamentum. C. eod. Mascard. de prob. tom. 1. §. n. 8. quamvis casus singularis sit in c. Statutum. §. cum vero eiusdem. rescripti. in 6.

Protestatio quidem præiudicium non exigua considerationis est; sed eam probare non sufficit, nec per eam metus probatur. Mater ad reg. iur. l. in omnibus Panorm. & DD. in c. 1. X. de his quæ vi vel met. nec relevat protestatio, nisi vestigia sit in timore, inquit Panorm. in p. fessione tamen tacita sufficit, inquit, qualiscumq; metus ad tollendam illam præsumptionem: & ordo subiacenatus quidem tacito quodammodo voto comparatur. sed tamen ordinis susceptio solemnis est: tacitum an votum sit, alia dissertatio est. Ecclesiæ lex, & conditio propolita est manifestè, sub illius tacita acceptatione susceptus ordo voto aliquatenus æquivaleret; saltem & sub metu susceptus validus est, ut diximus: sed obligatio coelibatus an efficax sit in metum passio est videndum.

dendum: & non esse, si metus fuerit iustus, seu cadens in virum constantem, insinuant litterę Pontificę, dum eo allegato iubent declarari quod iuris erit; an orator teneatur ordini, an liberè ad matrimonium transire possit.

7. Igitur de illato metu, inquit c. *consultationi X. de spons. est cum diligentia ingruendum, & si talis metus inueniatur illatus, qui potuit cadere in virum constantem, eris non immeritò audiendus. neque enim sufficit, inquit l. 3. D. quib. ex caus. maior. quolibet errore adductum rimuisse, sed huius rei discussio iudicis est. adeoque arbitrium iudicis est an iustus metus fuerit, præsertim vbi iure expressum non est. Bald. in c. 2. de met. ad fin. & sanè grauis admodum mali metus esse debet, vt pro iusto habeatur, vt in c. cum dilect. eod. violentia, inquit, que proponebatur illata, cum neque metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, non debuit cadere in constantes. consolat. metum. C. de his que vi aut metu. l. in repositas. C. de transact. vbi videtur alium metum excludere, qui his non æquiparetur. nam dubium non est de metu mortis, armorum, seruitutis, captiuitatis, exilij, carceris, stupri: & addunt amissionis status, honoris, excommunicationis. vt singularim deducit Sanchez de de mat. l. 4. n. 5.*

Quoad metum amissionis bonorum, atque infamię, qui vterque hic considerari potest ob hæreditatem patrum amittendam, & eiectionem è domo, in qua multis annis ei cohabitauerit, Sanchez ibid. n. 13. & seqq. & n. 20. & seqq. & infamię quidem iuris est iustus metus: l. 7. & 8. §. fin. D. Quod met. etiam facti: l. iusta D. de manumif. vind. quia melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Proverb. c. 22. harum porrò amittendarum iustus etiam metus est: c. 2. X. de vi in v. qui eam à domo, & vniuersa possessione expellerent. vbi casus erat de vniuersa possessione expulsi. alioquin sufficit & maioris partis, c. 1. de rest.

45 *sol. in 6. l. propter D. de excus. iur. aut saltem magnæ, & notabilis respectu metum passi. Sanchez n. 25. nec tantum rei ipsius propriæ, sed etiam talis ad quam ius aliquod habebat, vt successione ab intestato. et si non æquè sufficeret spes data alienæ. n. 27. & seqq. quia hæc inuitat tantum, illius quali n aturâ debitæ iactura timorem incutit. quare prudenter considerata tam amittendæ hæreditatis opulentæ patrum, quam è domo eiectionis non exigua infamia iudicem non parum mouere potuit, vt causam metus non omnino iniustam existimauerit: nec meticulosam apprehensionem: cum rei successus docuerit non vanum fuisse timorem, quippe Orator postquam ad libertatem proclamauit a patrum ex hæredatus est, institutus aliis ex assè illius fratribus.*

Auxitque hæc reuerentia patrum, cui tanto tempore cohabitauerat, & à quo antè minoris ætatis illius directio, totaque ratio magis quam à parente pependerat. vt quamuis de metu reuerentiali multa dici possint, vt apud Sanchez d. l. d. 6. & quos citat Pontius de matr. lib. 4. c. 5. & ille non inferatur ex potentia ac autoritate; l. ad inuidiam C. de his que vi, & l. si per impressionem D. eod. non tantum consideratur in magistratu, marito, patre, focero, auo, tutore; sed & patrum: Sanchez n. 24. 33. aliisque: tamen cum & simul minæ exheredationis, similesque causæ graues cum reuerentia copulantur; metus energia admodum augetur: & vt illæ in ciuilibus restitutioni in integrum causam præbent; ita in matrimonio carnali & spiritali ipso iure irritum actum faciunt. de qua re idem Sanchez d. 8. 12. 13. Layman. & quos citat Theol. mor. l. 3. §. 4. 6. n. 3.

Sed Sanchez ibid. n. 16. Alia, inquit, sacramenta, vt baptismus, confirmatio, ordo, extrema vntio suscepta metu valida sunt: & n. 25. alia, inquit, sacramenta ibi enumerata non possunt

Reuerentia patrum.

possunt irritari ab Ecclesiastica: at matrimonium, cum sit contractus, potest: & ita irritavit quando metu contrahitur. & consequenter d. 14. docet iure naturæ etiam valere, sed solo Ecclesiastico irritari: & cum Ecclesiasticum tantum irritari in matrimonio, & ubi metus est viri constantis; dicendum fore matrimonium valere ubi tantum est levis. *idem d. 17.* ideoque prudenter Iudex debet omnes rei circumstantias circumspicere, & staterâ levis momenti, & gravis metus expendende sunt, & quis gravis sit respectu metum passi: *idem l. 4. d. 3.* Ordinem autem metu susceptum valere quoad sacramentum, sed non quoad annexas v. g. subdiaconatus obligationes, horas recitandi, coelibatum servandi. *Sanchez de matr. l. 7. d. 9. n. 5. & auctores 30. quos citat Coninck tom. 2. de sac. d. 20. d. 14. Bonacina de matr. q. 3. p. 8. n. 12. Villalobos & 12. Auctores quos adfert & sequitur Barbosa in Collect. l. 1. l. 3. l. 42. c. 3. n. 18. Diana p. 3. t. 4. r. 193. Henric. de sac. ord. c. 14. n. 3. Azor. l. 13. c. 14. q. 8. Sa V. ordo n. 14. Angel. V. ordo 3. n. 26. Rosel. V. ordo 3. n. 6. Mercer. in quest. 37. suppl. ar. 3. n. 8. Ioan. de Friburgo in sum. S. Raymund. l. 3. de etat. ordinand. ad §. 16. & Diana facietur esse communem.*

Ex quibus deducitur, quod et si metus incussi hic causâ non sint censendæ vanæ, aut omnino leues; tamen forma pronuntiandi, qua usus est primus Iudex, non satis congrue concepta videatur. si quidem narrauerat Orator, quod ipse per vim & metum, qui caderet in constantem, promotus fuerat ad subdiaconatus Ordinem; quod crederet se ordini nullo modo teneri; quod id iudicialiter declarari desideraret: recipserat Pontifex, ut deligatus vocatis vocandis, dummodo Orator ordinem tacite vel expresse non ratificasset, & ultra tres vices in illo non ministrasset, autoritate apostolica declararet, prout de Iure foret declarandum: atque ex iis quæ diximus

liquet essentiam Ordinis metu passio esse collatam, characteremque impressum, subdiaconum effectum: non congrua ergo sententiæ verba sunt ordinem nullum, irritumque esse, perinde atque si nunquam euenisset. metu satis probato eoque sufficienter graui, declarari potuisset ordinem quidem valide esse susceptum, cæterum obligationem continentie inuito, seu per metum coacto non imposuisse. *in l. 1. n. 4. liena. §. celsus. D. de acquir. hered. fallens, simulans, ac præciens se cogendum in contrarium protestans. v. ibi gloss.* qui metu verberum aliquo timore coactus fallens adimere hæreditatem, hæres non fit. Et quoniam litteræ nullam sonant dispensandi facultatem, votumque tacitum, seu legem Ecclesiasticam coelibatus relaxandi, sed tantum declarandi prout de iure; iustitiæ que adeo sunt non gratiæ, candidum verandum est in hac formula.

Animaduertendum est tamen ex Sanchez quosdam scribentes eo modo loquendi vti, ut dicant ordinem nullum: sed sane impropiè, nullitas enim tantum constiturari potest circa obligationem continentie &c. & propterea satis restrictio sententiæ addita fuisse quoad nexum coelibatus, aut vinculum continentie, vel potius, iuxta verba, litterarum ordini Oratorem non teneri, quin matrimonium contrahere possit dimissa prebenda.

Sed quoniam huius scripturæ plena excussione opus hic non habebimus; videamus de transitu sententiæ in rem iudicatam. Per legem sum decendij citra appellacionem rite lata sententia fit res iudicata, iure ordinario: ab ea tamen regula excipitur causa matrimonialis: *c. lator c. consanguinei c. 1. de re iud. de sentent. & re iudicat. c. frater matris de frig. & malef.* sed idem in casibus votorum & Ordinum non est expressum: æquâ tamè interpretatione recipi potest, argumento eorum quæ habet Euerard. *in loc. leg. d. matri.*

10.
Metus iustus tollit obligationes ordinis.

matrimonio carnali ad spirituale & contra tametsi in materia beneficiaria, quæ & spirituale matrimonium inter prouisum & Ecclesiam continet, id non recipiat Couuar. in 4. de mat. p. 2. c. 8. §. 12. n. 28. rectè, quia peccati huiusmodi perpetuandi causam non inuoluit votum, & ordo sed specialiter in hac causa ideo recipiendum est, quòd tam litteræ apostolicæ, quàm sententia connectant relaxationi Ordinis, facultatem matrimonij contrahendi. qui respectus implicat priuilegium causæ matrimonialis, vt in ea nunquam sententia pro re iudicata habeatur, quin matrimonium de impedimento dirimenti in controuersiam reuocari possit, etiam respectu tertij, qui illo denunciato se opposuit. Sanchez de matr. l. 7. d. 100. n. 12. & seqq. quamdiu tamen nemo à sententia appellauit ad superiorem vel apud eundem iudicem questus est, sententia pro veritate habetur; eaque vt, saltem post decendum, licet. Sanchez & quos allegat vbi sup. n. 7. Guil cent. 1. obs. 112. n. 12. & propterea in c. 2. X. de his que vi vel met. cui ob metum fuit impositum velum, & cessante metu nupferat, non præcipitur mox à coniugio abstinere, aut ad monasteriũ redire; sed demum, postquam probatum foret eã non timore mortis velum suscepisse, aut ratificasse: & mandatur reuocari excommunicatio, quam dicecesanus metum passæ nimis festinanter ideo intulerat. Vid. Panormitan. in d. c. 1.

De matrimonio igitur cum in vim rei iudicatæ coram proprio parochi cum dispensatione Ordinarij super denunciationibus contracto rectè sentiendum est, in iis qui bonæ fidei sunt, & coniugij authore iudice facti possessores, donec contrarium liqueat. c. fraternitas X. de frig. & malef. v. in conspectu Ecclesiæ nupsit, quam diu articulus ille dubitabilis erat præsumi non debet, quod fornicaretur. &c. secus foret, si sententia non ritè sit lata,

contrahens aduersus iudicem contumax, & malæ fidei possessor coniugij. d. c. tenor. 10. X. de sentent. cui interdicitur ne ad superinductam accedat priusquam fuerit causa decisa, quibus ex causis etiam liberi ex tali matrimonio ante sententiam concepti censentur legitimi. c. cum inter. 2. X. qui fil. sint legitimi.

Sententiæ quasi minùs ritè lata obicitur, quod lata sit non citato aduersario ad audiendum ius dici, quodque ideo saltem competat facultas appellandi intra decendum à die notitiæ: & in omnè euentum cum in causâ matrimoniali fatalia non habeant locum, cum sententiæ non transeant in rem iudicatam, possint post dies decem, imò semper oppugnari, & error Ecclesiæ impositus doceri, si non per vim appellationis; saltem querelæ: & quamuis via querelæ adiri non possit Archiepiscopus: c. 1. X. de off. leg. possit tamen legatus: ibid. cum sit in tota sua prouincia etiam Ordinarius: c. 2. de off. leg. in 6. & quamuis is aditus sit per viam appellationis ex rescripto apostolico, declarabant tamen appellantes se omnia illa, quæ hæcæp us acta sunt, vertere in viam querelæ, eoque modo proposita omnia esse velle, quatenus opus ita sit, ac non aliàs.

Hic causæ præsentis nodus est. Is vt expediatur, separemus membra argumenti. Citatio ad audiendam sententiam necessaria est etiam in iudicio summario: Clem. sæpè sub

fin. de verb. signif. Citationem hic factam probat relatio iurati nunciij, cui iure statur: glos. in c. cum parati v. nuncijs X. de appell. nec satis est dicere, & offerre iurare, quod ad eum non peruenerit citatio; cum vt in c. bona. 23. X. de elect. singuli tales quamuis plures essent in testimonio suo singulares, & pro his que à iudice sunt acta, præsumitur quod omnia ritè fuerint celebrata, quamuis & quod citati non fuerint non possit de facili probari. &c. & versic. nos igitur. de cisionem Pontifex elicit ex hac

præ-

17.
Sententia
hic an via
querelæ an
appellatio-
nis oppu-
gnanda?

18.
Citatio in
summario
iudicio etiã
necessaria.

19.
Vt probe-
tur facta?

20.
An ad per-
sonam re-
quiratur, an
sufficiat ad
domum?

præsumptione, et si & aliam cau-
sam assumat. Igitur assumpta est
contentio super viribus citationis,
quæ non ad personam fit, sed ad do-
micilium, domesticos, ex consue-
tudine &c. & producti sunt vtrim-
que testes inuicem contrarij: vn-
de conficitur vniformem ibi non
esse usum, sensumue consuetudi-
nis, si qua sit: adeoque non suffi-
cere ad Iuri derogandum, indu-
cendamque contrariam Iuri con-
suetudinem, in qua omnino a-
ctuum vniformitas requiritur, &
vnanimis populi consensus, qui
cum difformitate non constat. *Myn-
fig. 6. cent. obs. 42.* ergo redigenda
res est ad rationem Iuris commu-
nis: *cit. in ibidem*, adeoque casum
legis ab eo C. *Quomod. & quando Iud.*
vbi formatur casus sententiæ post
litem contestatam &c. latæ contra
absentem, citatur tamen, & dicitur
ab eo iudicato recedi non posse,
si vbi primum cognouit, non ilico de sta-
tus querelam detulit, seu intra decen-
dium. *Auth. hodie C. de appell. &
ibid. glossa, verb. à sententia. c. quoad
consult. X. de re iud. appellauit. facit & c.
concordationi V. intra decem dies postquã
sciuerit de appell. in 6.* quãquam pro-
priè loquatur in extraiudicialibus:
vtraque tamen comparat. *Clem.
sicut de appell.* dicendumque intima-
tum, qui per se litigauit (nam in li-
tigante per procuratorem si hic
non appellauit difficile est vt ille
audiatur. *l. 1. in fin. D. quando appell. fit.*
scilicet si soluendo sit, aliàs restitui
potest. *l. proper. §. fin. C. de iud. Gail
cent. 2. obs. 45.*) potuisse intra decem
dies, postquam sciuerit sententiam
latam, appellare: sciuisse autem
procul dubio ob relationem nuncij
præsumitur, adeo vt vix iura-
mentum in contrarium oblatum
considerabile sit. *d. c. bona. præsumi-
tur enim is, cui tradita à nuncio
relatio, hero domus tradidisse, &
notitia eorum, quæ domi sunt ge-
sta ad herum peruenisse. Menoch.
præs. l. 6. præs. 23. n. 43. 71. 73.* argumen-
to eorum quæ habet Mascard. de

21.
Executio, &
scientia an
præsumat-
ur?

*probat. V. notitia n. 1. 4. 2. 15. 16. 19. &
si vicinus præsumitur scire, quæ
sunt in vicinia; multo magis herus
ea, quæ in domo; & domestici
mandata referre. supposita ergo
scientia, decendio ante appellatio-
nem lapsa, deserta causa est. *d. c.
quoad consult. & quamuis postea et-
iam in principali causa appellans
vel appellatus egissent quippiam,
non defuisset sententia transire in
rem iudicatam. Clem. si appell. de ap-
pell. eo saltem sensu, quo in causis
matrimonialibus transire mox di-
cemus.**

Fatalia ergo in causis matrimo-
nialibus labuntur, vt in aliis, nec
que enim aliud Iure decimum est
aut stylus per leges & canones in-
bilitus, in his vltèrius incusquam
vt Ecclesiæ iudicium retrahatur
possit, errore detecto; sub quo
peccatum foueretur: & solum eo
sensu in illis sententiæ dicuntur
non transire in rem iudicatam,
quin semper possit inquiri veritas,
doceri error, & peccatum, quod
foueretur; irritum sustinendo, vel
ratum soluendo, impediri idcirco
cum intra decendium appellatum
non est, appellari exinde non po-
test, cum fatalia introducenda, vel
prosequenda appellations pertra-
rierunt, aut appellatio quoquo
modo deserta est, restaurari hæc
non possunt magis, quam in aliis
causis; sed sola superest via que
relax. eademque ratione extincta
est prior instantia, & noua opus est
quasi ex integro. nec ea porro qua-
si illotis manibus formari de nouo
permittitur; sed si iudici apprensus
videatur erroris argumentum,
adeo vt nec per viam nullitatis ad-
iri possit Archiepiscopus, sed pro-
ris tantum instantiæ iudex, seu alius
qui cum Ordinariis concurret. vt
Papa vel legatus. transeaturque et-
iam in rem iudicatam sententia re-
spectu utilitatis priuata, atque ex-
pensarum, hæreditatis, atque
lis interesse tertij, vt sola superest
ratio peccati impostum vitandæ
atque

atque adeo cùm matrimonialis questio priuatam nullitatis causam solum continet. v. g. ignorantiam ante coniugis seruitutem, errorem personæ, alioquin non prohibita; fatalia negligendo facere possunt coniuges; vt sententiæ, res fiant iudicatae. *vt hac omnia late deducit Sanchez & ab eo citati de matrimonio l. 7. disp. 100. n. 4. & seqq. præsertim Couar. 4. decret. 2. p. c. s. 9. 12. n. 25. & seqq. Surdus conf. 223. n. 31.*

Itaque supposito quod maturè hic appellatum non fuerit; & causa non deuoluta: agitari ex rescripto appellatorio non potuit coram Nuntio, seu Legato.

Sed neque conuerti appellatio in querelam, acta appellatoria impendi in vicem libelli queruli, aut implorationis officij Legati, quamuis enim; vt diximus, iure veteri *d. c. 1. X. de off. leg.* adiri legatus poterit per viam querelæ; hodie tamen dicendum est abrogatum esse per Concilium Tridentinum *f. 24. c. 20.* quo decernitur vt causæ omnes in prima instantia coram Ordinariis locorum dumtaxat cognoscantur, neue ab illis vllatenus auocentur, inhibeturque Nuntiis, & Legatis ne Episcoporum iurisdictionem vllatenus præripiant. porrò huiusmodi querela ad audientiam prioris instantiæ pertinere videtur *ex c. ex literis. X. de integ. rescript. in verb. ad audientiam rescriptum. & in verb. de causa prioris appellationis ordine iudiciario cognoscentes:* vt quadantenus regeffio & repetita ruminatio tantùm videatur, iterata in matrimoniis cognitio. *c. consanguinei. X. de sent. & re iudicat.* vbi Pontifex eidem Episcopo rescribit; qui sententiam antè tulerat. & idem videtur *in c. lazar ibid.* etiam in delegato. *c. causam mat. in fin. X. de off. deleg. ad eum modum,* quo iudex Ordinarius nulliter pronuntians, ipse iterum cognoscit, & decedit. *l. si præter. C. Quomodo & quando ind. l. si accusator.*

& ibi glos. v. eund. C. de accus. quia ergo olim iure legationis, d. c. 1. X. de off. leg. & ordinariæ iurisdictionis ei competentis, c. 2. eod. in 6. etiam in prima instantia adiri poterant, consequens erat vt & possent per viam querelæ in causis matrimonialibus semel decisis, ad audientiam reuocandis. cùm verò quidquid rationem habet primæ instantiæ per Tridentinum nunc *d. c. 20. f. 24. reseruatam sit Ordinariis,* vt causas omnes ipsi cognoscant, non alij; sine distinctione modi, & viæ cognoscendi: idem que. *Trid. d. c. 20. §. legati Nuntiis & legatis alios quoscumque annumeret;* consequens erit vt hodie immiscere se non possint per viam querelæ, seu quamcumque aliam iis iudiciis, quæ primam instantiam redolent. vbi tamen Ordinarij iterum pronuntiauerint; appellationi rursus locum fieri, & per viam appellationis alios adiri posse non immeritò dicendum est.

Igitur in 2. instantia appellatus ibidem; in 3. appellans semper sustinuit causam non esse deuolutam: super ea re prius pronuntiandum fuit: vt super præiudiciali quaestione. *tot. tit. X. de ord. cognit.* alioquin datur materia appellationis. *l. 1. C. de appellat.* aut saltem iubendum vt ad omnes fines appellatus responderet, ergo causa non aliter conclusa cùm super principali in 2. instantia appellati nihil aliud dixissent, cum non allegata allegare, non probata probare vtrique parti æquè à iure facultas fiat, *l. eos §. 1. C. de appellat. l. fin. §. his V. resuatorios libellos. C. de temp. appellat. Clem. fin. de test. & reo seu appellato semper vltimò dicendi calculus præbendus sit: cui etiam hic dicere competebat vel ad illa, quæ in ipsa appellatione, seu literarum narratiuis verbis continerentur; nec tamen id factum foret: cùm etiam iubeat *l. iudices aub. iubemus C.**

de indic. vt iudex partes interroget, an adhuc aliquid velint actis suis addere, non dicere volentibus, locum non dare, aut in causa super eo puncto nō instructa ius dicere: & tamen Nuntius tam in causa principali retractaueſt ſententiam, quā in causa deuolutionis, ſeu deſertionis ad ſe cauſam deuolutam &c. declarauerit:

In hac 3. inſtantia dicendum eſt in principali appellationis cauſa, lite non conteſtata, nec ex prioribus actis vtrimque concluſa perperam pronuntiaſſe definitiuē: priorem ſententiam reuocando: & quoad deſertionem ſeu deuolutionem, quamuis ex iis, quæ ſuprà diximus, de iuris præſumptione determinari cauſa potuiſſet: tamen quoniam in hac materia ordinis & matrimonij etiam exuberat officium iudicis; vt ſicut in parochis ſtatutum eſt in c. 3. X. de clandest. deſp. vt in contrahendis matrimonij ipſi etiam inueſtigent an nulla ſubſint impedimenta; ſic & in contractis, dum in controuerſiam præſertim vocantur, iudici ex officio conuenit ſi quid rimetur, plenius excutere. c. porro X. de diuort. etiam parte inuita ſententiam detecto errore retractando, Sanchez de mat. lib. 7. d. 100. n. 2.

ideo recte teſtimonia etiam iudex excuſſit, quæ ſuper ſcientia plus quā per dies decem ante appellationem in tertia inſtātia ſunt audita: quamuis iis à producentibus renunciatum erat: & cum ex iis conſtet intimatum ſcientiam habuiſſe ſententiæ plus quā decem diebus ante appellationem; id ex actis coram ſe deprehendens cauſam deſertam, & ſententiam rem iam iudicatam eſſe ſcītam inueniens, rei iudicatæ auctoritatem ſequi poteſt, iuxta d. c. ſi appellat. ea publicare, & parti ſiquid contra producere voluerit præſcribere; & declarare ad Nuntium 2. inſtantiæ iudicem cauſam non fuiſſe deuolutam; conſequenter ſi ex priuilegio cauſæ matrimonialis poſt rem iudicatam intimatus audiri nihilominus velit, id proponat, ſub modo eodem priuilegij, ſcilicet coram primo iudice, ſub forma primæ nouæ coram eodem inſtantiæ, & querelæ, non appellationis; vt ſuprà latiùs explicatum eſt. qui porro diſpiciat argumentum querelæ an apparens ſit, nec ne; & ad audientiam ſit ille reſtituendus, & ulterius decernat, quod cauſæ ratio dictabit.

LIBER SECVNDVS.

De Iudiciis.

RESPONSVM I.

De indicta comparitione ipſorum litigantium.

Quæritur vtrum in cauſa matrimoniali iubere iudex poſſit partem ipſam, etiam mulierem, coram ſe comparere, & reſpon-

dere etiam ſub iuramento calumnix, an omnino per procuratorem ſatiſfacere illa poſſit. Non parum diſſentire videtur c. paſtoralis X. de indic. & c. 1. de inſtit. iudic. in 6. ſtatutum, inquit illud, vt principales perſona non per aduocatos, ſed per ſeipſos factam preſententur, niſi forte ſint adeo indigeſtes, ut earum defectus de iudicis licentia per alios ſupplatur: hoc autem, varia